

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน
ในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

The Empowerment of Community Potentials for Inequality Reduction of
People in Remote Ares of Chiang Rai Province

(Received: September 15, 2020; Revised: October 2, 2020; Accepted: October 16, 2020)

ภุริพัฒน์ แก้วศรี^{1*} จีระ ประทีป²

Phuripat Kaewsri^{1*} Chira Prateep²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

การศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้วิธีการสำรวจจาก 418 ครัวเรือนการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยประชาชนและผู้นำชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2 ขนาด โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง รวม 40 คน และการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิภาควิชาการ จำนวน 15 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง

จากการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ ประสบการณ์ในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทแตกต่างไปจากพื้นที่ในเขตเมือง ด้านสิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรม ขาดการส่งเสริมให้ประชาชนพื้นที่ชนบทรับรู้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ด้านการส่งเสริมให้คนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ ผู้มีแนวโน้มพิการพื้นที่ชนบท ให้มีโอกาและช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิ สวัสดิการ และการบริการ ยังมีน้อยมาก และด้านสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนในพื้นที่ชนบทขาดโอกาสในการร้องเรียนเรื่องต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม

สำหรับศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย จากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่และขนาดกลาง

¹ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University

* email: khunphuri.2526@gmail.com

² สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University

โดยแบ่งศักยภาพออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคม และด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ส่วนรูปแบบแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน
ในพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายนั้น ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบดังกล่าวควรประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ
หรือที่เรียกว่า Uni-equality Model

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน พื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพ

Abstract

The objectives of this study are 1) to analyze the problem of inequality of people in remote area of Chiang Rai province, 2) to analyze the potential of the community to reduce the inequality problem of people in remote area of Chiang Rai province, and 3) to propose a model for community empowerment approach to reduce the inequality problem of people in remote area of Chiang Rai province.

The study used quantitative and qualitative research methods. Using a survey of 418 households. In-depth interview with group discussions consisted of 15 people, community leaders, government officials, the private sector, and academic experts.

The study found that, the problem of inequality of people in remote area of Chiang Rai province, rights and opportunities for public service; the working experience of teachers and education officer in rural areas are different from urban areas. Rights and opportunities to justice; lack of promotion of people in rural areas to recognize the rights of justice. On promoting the disabled handicapped people with disabilities in rural areas to provide opportunities and access to information on rights, welfare, and services are very little. Rights and opportunities; for political participation, people in rural areas lack the opportunity to equally make complaints. For the potential of the community to reduce the inequality problem of people in remote area of Chiang Rai province found that, the analysis of community potential in the area of the large and medium of subdistrict Administrative organization are divided into 3 areas: management, social, and natural resources.

For the model of community empowerment approach to reduce the inequality problem of people in remote area of Chiang Rai province. The study found that, the model should consist of 10 elements, known as the Inequality Model.

Keywords: Community potential, Rural area of Chiang Rai province, Community empowerment approach

บทนำ

ข้อบ่งชี้ถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประการหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน คือ ความยากจนกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในพื้นที่เขตชนบทมากกว่าเขตเมือง ข้อมูลเมื่อปี 2559 เขตชนบท มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 10.65 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.91 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559 : 10) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อันเนื่องมาจากประเทศไทยมีลักษณะของการเป็นเมือง “โตเดี่ยว” กล่าวคือ มีกรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีการกระจุกตัวด้านการพัฒนาที่สูงมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ นอกจากเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาโดยเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศจำนวนหลายแห่ง เช่นเดียวกับในด้านสาธารณสุขที่มีโรงพยาบาลและบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งมีความสามารถความเชี่ยวชาญจำนวนมาก และมีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย ซึ่งคนต่างจังหวัดที่ไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีก็ไม่สามารถเข้าถึงเพื่อรับบริการได้

จากรายงานของ CS Global Wealth Report 2018 ระบุว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมากเป็นอันดับ 1 ของโลก โดยคนไทยที่รวยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1% เท่านั้นที่ถือครองทรัพย์สินทั้งประเทศมากถึง 66.90% ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงสถิติที่ตอกย้ำให้เห็นถึงสถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำของไทยได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ข้อมูลตัวชี้วัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้ได้ทราบถึงสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของครัวเรือนในจังหวัดเชียงราย รายได้ครัวเรือนต่ำที่สุดในประเทศไทย อยู่ในอันดับที่ 69 ของประเทศ มีสัดส่วนของคนจนร้อยละ 11.87 และครัวเรือนเป็นหนี้เพื่อการอุปโภคบริโภคร้อยละ 24.79 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความยากจน ที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงราย ประกอบกับข้อมูลประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อยู่ที่ร้อยละ 40.55 ลำดับที่ 43 ของประเทศ ถึงแม้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงรายปี 2562 นั้นจะอยู่ในอัตราร้อยละ 3.4 โดยได้รับแรงหนุนจากภาคบริการ ภาคเกษตร การค้าชายแดน และการบริโภคภาคเอกชน เป็นสำคัญก็ตาม

ในพื้นที่ชนบทของจังหวัดเชียงราย ประชากรส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน ซึ่งรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายต่ำที่สุดของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร เกษตรกรขาดเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน รายได้เฉลี่ยต่อคนต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประเทศ ทำการเกษตรแบบขาดการบริหารจัดการด้านการผลิต และเกิดจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เช่น ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติจากความไม่แน่นอนของสภาพอากาศอาจทำให้เกิดภัยธรรมชาติขึ้นได้และกระทบต่อปริมาณผลผลิตสินค้าภาคเกษตร และการปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมันส่งผลต่อค่าครองชีพของประชาชน ทำให้กำลังซื้อลดลง นอกจากนี้ยังมีปัญหาต้นทุนการผลิตสินค้าภาคเกษตรสูงขึ้นในขณะที่ราคาสินค้าเกษตรบางชนิดยังทรงตัวอยู่ในระดับต่ำจะกระทบต่อรายได้เกษตรกรและส่งผลกระทบต่อกำลังซื้อลดลง

ด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอและ
แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท
จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน
ในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนและศักยภาพบริบท
ของชุมชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย
2. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำไปเพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบในกระบวนการ
การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น หรือข้อบัญญัติตำบล รวมถึงเพื่อเสนอเป็นแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพ
ชุมชนเพื่อลดความปัญหาความเหลื่อมล้ำ
3. นำข้อมูลไปประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อนำเสนอแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาประเด็นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อลด
ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

1. ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ประกอบ
ไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) สิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ 2) สิทธิและโอกาสในการได้รับความ
ยุติธรรม 3) สิทธิและโอกาสของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส 4) สิทธิและ
โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
2. ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในภาพรวม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ
2.1 ศักยภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ชีตความสามารถ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 ศักยภาพชุมชนด้านสังคม ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูล 2) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการชุมชน 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 ศักยภาพชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

3. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล 70 แห่ง

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ทำการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ทั้ง 18 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอเชียงของ อำเภอเทิง อำเภอพาน อำเภอป่าแดด อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงแก่น อำเภอขุนตาล อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ลาว อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอดอยหลวง และมีลักษณะรูปของการปกครองแบบองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 70 แห่ง

ขอบเขตระยะเวลา

การศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย มุ่งเน้นการพัฒนาในช่วงการบริหารงานของรัฐบาล ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2561 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย มีระเบียบการศึกษาดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

ใช้การสำรวจและสัมภาษณ์ ซึ่งประชากรประกอบด้วยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 70 แห่ง มีจำนวนทั้งหมด 236,637 คนหรือเรือน

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชนซึ่งถือเป็นตัวแทนของครัวเรือนในพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย เมื่อเทียบตามเกณฑ์โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) จำนวน 384 ครัวเรือน แต่ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเป็น 418 ครัวเรือน และใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกและแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน จากผู้ที่ตอบแบบสอบถามที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรครอนบาค (Cronbach) มีค่าเท่ากับ 0.79 และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์

เนื้อหาและการหาค่าสถิติพื้นฐาน

2. การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท
จังหวัดเชียงราย

กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้นำชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2 ขนาด ขนาดละ 10
คน รวม 20 คน ได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณา คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ทาง
ด้านการบริหารชุมชน ไม่นต่ำกว่า 5 ปี และประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 2 ขนาด ขนาดละ
10 คน รวม 20 คน ได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณา คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
ไม่น้อยกว่า 10 ปี รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน

3. การเสนอรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน
ในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน
ในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การกำหนดองค์ประกอบเนื้อหาและแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อลดปัญหา
ความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย

ระยะที่ 2 การร่างแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของ
ประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ผลการสนทนากลุ่มที่ได้ให้แนวคิดองค์
ประกอบเนื้อหาและแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนมาร่างเป็นแนวทาง จากนั้นใช้การประชุมเชิง
ปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และ
ผู้ทรงคุณวุฒิภาควิชาการ จำนวน 15 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีประสบการณ์บริหารหรือ
ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่
ชนบท จังหวัดเชียงราย มาอย่างน้อย 5 ปี

ระยะที่ 3 การตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพ
ชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย
ประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้การเลือก
แบบเจาะจงจากแต่ละกลุ่มมากลุ่มละ 1 คน จากผู้มีประสบการณ์บริหารหรือปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับ
การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย
มาอย่างน้อย 5 ปี

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย จากการศึกษา
สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

ผลการสำรวจสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย พบว่า

มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ ด้านสิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรม ด้านสิทธิและโอกาสของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส และอยู่ในด้านสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้ว่าภาพรวมของปัญหาความเหลื่อมล้ำทุกด้านอยู่ระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างด้านจะเห็นได้ว่า ด้านสิทธิและโอกาสของการรับบริการสาธารณะมีสภาพปัญหาสูงกว่าด้านอื่น เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำในแต่ละรายด้านจะพบว่า ด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำสูงสุดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทที่ต่างไปจากพื้นที่เขตเมือง รองลงมา พื้นที่ชนบทขาดโอกาสที่ได้รับการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทมีโอกาสทางการศึกษานั้นน้อยกว่าในเมือง ส่วนด้านสิทธิและโอกาสที่ได้รับความยุติธรรม ปัญหาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทรับรู้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ด้านของสิทธิและโอกาสของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส ปัญหาในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมให้คนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ ผู้มีแนวโน้มพิการ พื้นที่ชนบท ให้มีโอกาสและช่องทางการเข้าถึงข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิ สวัสดิการ และบริการ ยังมีน้อยมาก และด้านสิทธิและโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัญหาอยู่ในระดับมาก คือ โอกาสในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ชนบทขาดความเป็นอิสระและประชาชนในพื้นที่ชนบทขาดโอกาสในการร้องเรียนเรื่องต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 1 สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

และจากภาพข้างต้นสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย จะเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ปัจจัยขนาดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่งผลต่อสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณสุข ด้านของสิทธิและโอกาส การได้รับความยุติธรรม และด้านสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้ปัจจัย การรับรู้โครงการพัฒนาส่งผลต่อสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส และด้านสิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และปัจจัยการไม่ได้ ประกอบอาชีพส่งผลต่อสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณสุข

2. ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย มีความจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการลดความเหลื่อมล้ำดังนี้

2.1 สิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณสุข

ด้านการบริหารจัดการนั้น ผู้นำชุมชนพยายามผลักดันให้ชุมชนมีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณสุขแต่ก็เป็นส่วนน้อยเพราะประชาชนยังขาดทักษะและความชำนาญในการใช้การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทางด้านสังคม ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม การเข้าไปเป็นกรรมการสถานศึกษาในท้องถิ่นของตนเองหรือเข้าไปสนับสนุน ด้วยการบริจาคเงินให้กับสถานศึกษาในชุมชนตามโอกาสสำคัญต่าง ๆ ซึ่งมักจะถูกเลือกจากชนชั้นนำทางสังคมโดยขาดการกระจายการมีส่วนร่วมจากคนทุกกลุ่มของสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาผลิตเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ มีการดำเนินการในลักษณะกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนแต่ยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มักตอบสนองความต้องการของตลาดในท้องถิ่นหรือตลาดในประเทศ ยังขาดความรู้ความสามารถด้านการตลาดในวงกว้างโดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ

2.2 สิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรม

ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายพื้นฐานในการให้คำแนะนำกับประชาชน แต่ในบางครั้งก็มีการเลือกปฏิบัติเนื่องจากมีความใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ด้านสังคม ประชาชนในชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในด้านสิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรม เนื่องจากการดำเนินงานของผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการดำเนินงานภายใต้กรอบการทำงานและระเบียบข้อบังคับของภาครัฐเท่านั้นและในบางครั้งหากมีข้อพิพาทระหว่างประชาชนในพื้นที่กับกลุ่มทุน หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มักจะเลือกอยู่ข้างนายทุนหรือภาคเอกชนมากกว่าประชาชนและมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเมื่อมีการทุจริตหรือประพฤติ มิชอบซึ่งมีกระบวนการที่ซับซ้อนและหลายขั้นตอน ด้านสิ่งแวดล้อม มีการตั้งกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างเคร่งครัด แต่ก็ยังมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มีการใช้สารเคมีต่าง ๆ เช่น ยาฆ่าแมลงและปุ๋ย

จะส่งผลให้เกิดการตกค้างของสารเหล่านี้ในดินและอาจกระจายไปสู่แหล่งน้ำหรือระบบนิเวศต่าง ๆ

2.3 สิทธิและโอกาสของเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส

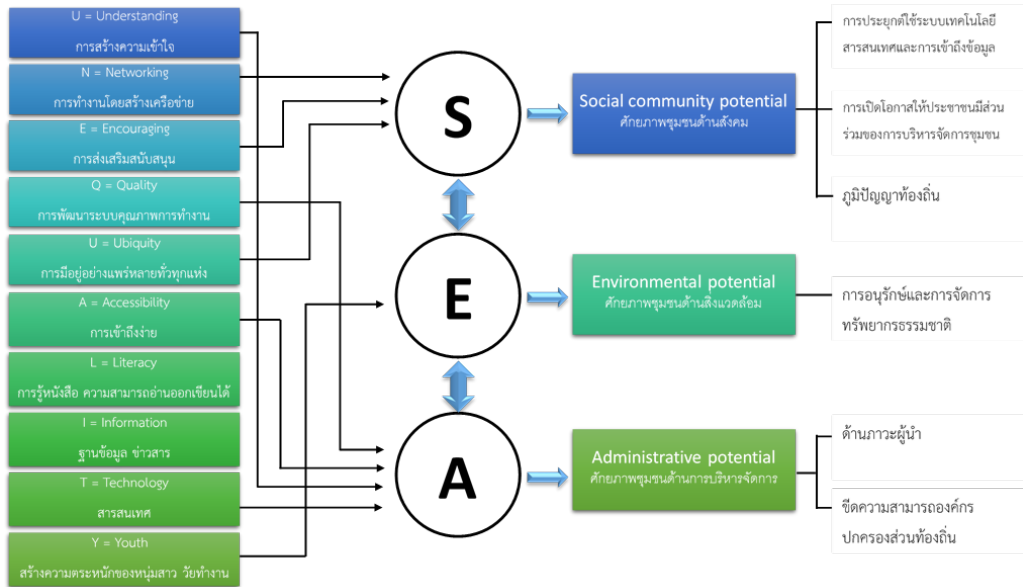
ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำมีการส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มและคณะกรรมการทำงานที่มีบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจนในการวางแผนพัฒนาการทำงานของสตรี แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานและกิจกรรมซึ่งขึ้นอยู่กับ การได้รับงบประมาณประจำปี อีกทั้งการพัฒนาสตรียังอยู่ในขั้นเริ่มต้นจึงไม่สามารถสร้างผลงานที่ชี้วัดถึงความก้าวหน้าของการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรีตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรีได้อย่างเด่นชัด ด้านสังคม มีการเปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อสะท้อนถึงความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ แต่ยังเป็นกลุ่มคนเดิมที่ได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้กำหนด ด้านสิ่งแวดล้อม เด็ก เยาวชน นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น กิจกรรมการบวชป่าของชุมชน เป็นต้น

2.4 สิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ด้านการบริหารจัดการ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผ่านเวทีประชาคมก่อน ที่จะมีการจัดทำแผนงานพัฒนาชุมชน ด้านสังคม คนในชุมชนมีความสนใจในการติดตามข่าวสาร ติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองมากขึ้น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเต็มที่ในการประชุมประจำเดือนของชุมชน ทั้งนี้ยังไม่มีช่องทางการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นทางการ ด้านสิ่งแวดล้อม ให้สิทธิแก่ประชาชน ในพื้นที่เข้าถึงและบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองตามกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ป่าชุมชน โฉนดชุมชน เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องดังกล่าว

3. รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย

จากการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ผ่านการพัฒนาศักยภาพชุมชน 3 ด้าน SEA ประกอบด้วย S = Social Community Potential ศักยภาพชุมชนด้านสังคม E = Environmental Potential ศักยภาพชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และ A = Administrative Potential ศักยภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการ สร้างเป็นแบบจำลอง เรียกว่า Uni-equality Model ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งหมด 10 ประเด็น ในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งต้องมีการนำไปประยุกต์เชื่อมโยงกับศักยภาพชุมชนทั้ง 3 ด้าน (SEA) ดังนี้

ภาพที่ 2 แบบจำลอง Uni-equality Model

การอภิปรายผล

1. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการรับบริการสาธารณะสูงกว่าด้านอื่นทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการรับบริการสาธารณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญในสังคมไทยที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับความเดือดร้อน ทั้งนี้ อติวิชัย แสงสุวรรณ (2558 : 1) พบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการรับบริการสาธารณะใน 3 ลำดับแรก คือ ประสบการณ์ในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทแตกต่างไปจากพื้นที่เขตเมือง พื้นที่ชนบทขาดโอกาสได้รับการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทมีโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าพื้นที่ในเขตเมือง ซึ่งจัดอยู่ในประเด็นเรื่องของการศึกษาและด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นความเหลื่อมล้ำอย่างมากระหว่างพื้นที่ชนบทกับเมือง จัดอยู่ในมิติด้านการกระจายโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับ ศุจิรัตน์ จันทรวง (2559 : 146) พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในทางวิชาการ ใน 3 อันดับ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน รองลงมา คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ส่วนด้านที่ต่ำสุด ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการนำหลักสูตรไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และคณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนและสถานศึกษา

2. ศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย จากการศึกษา พบว่า ด้านสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะเป็นปัญหาสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

ว่าประสบการณ์ในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ชนบทแตกต่างไปจากพื้นที่ในเขตเมือง ส่วนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรมนั้น ประพิน นุชเปี่ยม (<https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/Uploaded-File/82427-14.pdf>, 2562) ได้อธิบายแนวคิดของการเข้าถึงความยุติธรรมไว้อย่างน่าสนใจว่า การเข้าถึงความยุติธรรมต้องมียุติธรรมประกอบ 2 ประการ คือ 1) ประชาชนต้องรับรู้และเข้าใจสิทธิของตน และ 2) ประชาชนต้องสามารถเข้าถึงและเกิดความเชื่อมั่นต่อสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินเรื่องความยุติธรรม ดังนั้น การเสนอแนวทางเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรมจึงสอดคล้องกับแนวคิดการเข้าถึงความยุติธรรมข้างต้น

3. รูปแบบแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย โดยใช้ชื่อรูปแบบ Uni-equality Model ซึ่งองค์ประกอบในรูปแบบโมเดลนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยทลายกำแพงของความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในพื้นที่ชนบท ด้านบุคคล เริ่มจากการสร้างคนให้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นทั้ง 4 ด้าน ควบคู่กับการสร้างการรู้หนังสือให้มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ การสร้างความตระหนักแก่คนรุ่นใหม่วัยทำงานในชุมชนให้ความสนใจ การตระหนักคิดว่าควรร่วมมือในการปฏิบัติอย่างจริงจังในสิทธิและโอกาสด้านต่าง ๆ ในส่วนของชุมชน พัฒนาระบบฐานข้อมูลของชุมชนให้เป็นปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในรูปแบบของการทำงานโดยการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ควบคู่กับการส่งเสริมสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพการทำงาน การดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและชุมชนให้เป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ ที่สำคัญต้องเน้นการเข้าถึงง่ายสำหรับการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา สอดคล้องกับ ศุจิรัตน์ จันทร์บาง (2559 : 146) พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมทางการบริหาร ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการศึกษาทางเลือกให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน รองลงมา ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ระดับจังหวัด

ผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลสภาพ ปัญหา และแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท จังหวัดเชียงราย ไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือการกำหนดนโยบาย เช่น การมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำให้ประชาชน การกำหนดนโยบาย

ที่ชัดเจน และการทำงานที่โปร่งใส เป็นต้น

2. ระดับพื้นที่

ผู้นำชุมชนควรเน้นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านสิทธิและโอกาสอย่างทั่วถึงและส่งเสริมอาชีพ ฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานให้กับประชาชน กลุ่มแรงงานนอกระบบ รวมถึงกลุ่มผู้ไม่มีงานทำ เพื่อให้เกิดการสร้างงานและการมีอาชีพที่มั่นคง เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และควรมีการจัดตั้งตัวแทนจากหลายภาคส่วนให้มีบทบาทในการกระตุ้นและขับเคลื่อนแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำให้ประชาชน โดยเฉพาะที่จะประสานทั้งหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐควรจัดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับในการรับบริการสาธารณสุข และ เปิดโอกาสและสร้างการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนมากขึ้นในการบริหารจัดการด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการรับบริการสาธารณสุข ตลอดจนควรมีการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนและพัฒนาโครงการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน อาทิ การค้า การท่องเที่ยว สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควบคุษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบท
2. ควบคุษาจัดทำโครงการติดตามและประเมินผลงานดำเนินงานการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนในพื้นที่ชนบทเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน
3. ควบคุษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของประชาชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- ประพิน นุชเปี่ยม. (2561). *การเข้าถึงความยุติธรรมและธรรมาภิบาล*. สืบค้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2562, จาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/82427-14.pdf>
- ศุจิรัตน์ จันทราบาง. (2559). การศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอุทัยธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(20), 137-150.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ
- อติวิทย์ แสงสุวรรณ. (2558). *ความเหลื่อมล้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.